

“TOBUT” FALSAFASI YOXUD UNUTILAYOTGAN INSON.

Artiqova Donoxon Odilbek qizi

O'zbekiston Jurnalistika va ommaviy kommunikatsiyalar universiteti

Filologiya va tillarni o'qitish: ingliz tili yo'nalishi 1-kurs talabasi.

donoxonartiqova@gmail.com

97-090-38-35

Annotatsiya: *Ushbu maqolada o'zbek adabiyotining taniqli vakili Nazar Eshonqulning “Tobut” hikoyasi adabiy tahlil qilinadi. Asarning tematik yo'nalishi, ramziy obrazlari, g'oyaviy-falsafiy mohiyati va yozuvchining uslubiy xususiyatlari o'rganiladi. Shuningdek, yozuvchining ekzistensialistik dunyoqarashi va hikoyada aks etgan ijtimoiy-falsafiy masalalar tahlil qilinadi. Maqolada minimalizm, ramziy tafakkur va inson ruhiy olamini chuqur ochib beruvchi uslubiy xususiyatlar asosida yozuvchining badiiy mahorati yoritiladi.*

Kalit so'zlar: *Nazar Eshonqul, “Tobut” hikoyasi, adabiy tahlil, yozuvchilik uslubi, ramziy obrazlar, ekzistensializm.*

Nazar Eshonqulning “Tobut” hikoyasi o'zbek adabiyotida kam uchraydigan uslubiy va falsafiy chuqur ma'noga ega asarlardan biridir. Hikoya voqelik bilan inson ruhiyati o'rtasidagi begonalik, jamiyat va shaxs munosabatlari, hayot va o'lim chegarasidagi falsafiy anglash kerak bo'lgan mavzularini ochib beradi. Yozuvchi ortiqcha dramatizatsiyadan qochadi, biroq o'quvchini doimiy noqulaylik hissi bilan yuzlashtiradi. Bu noqulaylikning ildizi hayotning o'tkinchiligini anglash va inson o'limining jamiyat tomonidan qanday qabul qilinishiga bo'lgan ong ostidagi tashvishda yotadi.

Asarning bosh qahramoni umrining oxirgi pallasida tobutsiz dafn qilinmasligi haqida o'ylaydi. Uning uchun o'limning o'zi emas, balki bu jarayonning qanday kechishi muhim. O'zining jasadi tartibsiz va unutilgan holatda qolishidan qo'rqadi. U bir paytlar shu jamiyatning a'zosi bo'lgan, biroq hayotining oxiriga kelib, uning jamiyatga ne qadar begona ekanligi ochilib boradi. Tobut – bu shunchaki buyum emas. U inson va jamiyat o'rtasidagi ko'priq, unutilmaslik, eslab qolinish istagining timsoliga aylanadi.

Hikoya voqealar rivoji bilan emas, ichki ruhiy kechinmalar va falsafiy tafakkur orqali oldinga siljiydi. O'quvchi voqealar rivoji kengayib ketmasa ham, qahramonning tobutsiz qolishidan qo'rquvi ortidagi ma'noni his qila boshlaydi: jamiyat uni qabul qiladimi? Uni eslaydimi? Uning hayoti biror iz qoldirdimi? Bu savollar Eshonqul ijodining umumiy yo'nalishini belgilaydi—insonning o'z mavjudligiga bo'lgan shubhalari va o'zidan keyin nima qolishini anglash istagi. Bosh qahramon tobutsiz dafn qilinishni ijtimoiy e'tirof etilmaslikning ramziy ifodasi sifatida qabul qiladi. Chunki jamiyatda tartib qoidalar bo'lib, ular inson hayoti va o'limini ham shakllantiradi. Ularning buzilishi esa insonni umuman mavjud bo'lmagandek qiladi.

Eshonqul hikoyada faqat individuallik emas, balki ijtimoiy befarqlik masalasini ham ko'taradi. O'z umrining so'nggi bosqichida bo'lgan odam uchun tobutsiz dafn etilish ehtimoli eng katta muammo bo'lib tuyuladi, biroq uning atrofidagi odamlar bunga unchalik ahamiyat bermaydi. Bu esa jamiyatning har bir kishining taqdiriga bo'lgan befarqligini ko'rsatadi. Hikoyaning o'quvchiga beradigan noqulayligi ham shunda deb o'ylayman: inson hayotining oxiri qanday bo'lishidan qat'i nazar, u jamiyat uchun ahamiyatsiz bo'lib qolishi mumkin.

Asardagi muhit mutlaqo beg'ubor tasvirlanadi. Eshonqul tafsilotlarga berilmaydi, ortiqcha fon detallaridan qochadi. Hikoyaning uslubi minimalistik bo'lib, biroq ruhiy manzara nihoyatda keskin. Oddiy jumlar orqali o'quvchi qahramonning hayotining bo'shlig'ini his qiladi. Har bir gapda beparvolik va sukunat bor. Hikoyaning quyuq psixologik matni uni Albert Kamyuning "Begona" asari yoki Franz Kafkaning "Jarayon" romanlari bilan bog'lashga imkon beradi. Kamyu va Kafka kabi yozuvchilar singari Eshonqul ham inson va jamiyat o'rtasidagi tushunarsizlik va begonalikni mahorat bilan tasvirlaydi. O'quvchi bu hikoyani o'qishi davomida ikki siyosiy davrni ko'rgan Nazar Eshonqul nigohi bilan qarasa asarning tub ma'nosini anglashi osonroq bo'ladi.

Bu hikoya yolg'izlik haqida. Jamiyat va shaxs o'rtasidagi bo'shliq haqida. Va, eng muhimi, inson hayotining mazmuni haqida. "Tobut" o'quvchini o'z o'limi haqida o'ylashga majbur qiladi—nafaqat jismoniy, balki ma'naviy o'lim haqida ham. Inson hayoti davomida qancha tirik, uning jamiyatdagi o'rni va iz qoldirish ehtimoli qanday? Nazar Eshonqul bu savollarga aniq javob bermaydi. U hikoyasi orqali o'quvchini ichki mushohadaga, mavjudlik va unutilish o'rtasidagi chegara haqida fikrlashga undaydi.

Yozuvchi hikoyaning so'nggida ham hech qanday keskin nuqta qo'ymaydi. O'quvchi javoblarni o'zi topishi kerak. Biroq bu javoblar har doim ham aniq bo'lmaydi. ... Balki bu ham hayotning o'zi kabi noaniq va izohlab bo'lmaz hodisadir. Nazar Eshonqul "Tobut" hikoyasi orqali inson ruhiyatidagi eng chuqur qo'rquvlarni ochib beradi: unutilish, befoydalilik va jamiyatga begonalashish. Bu hikoya shunchaki o'lim haqida emas, balki inson umrining ma'nosi va uning boshqalar hayotidagi o'rni haqida falsafiy mushohadadir.

Asarning minimalistik uslubi va falsafiy mazmuni uni nafaqat o'zbek adabiyotida, balki jahon adabiy jarayonida ham alohida o'ringa ega bo'lishi mumkin bo'lgan asarlar qatoriga qo'shadi. Kafka, Kamyu va ekzistensialistik adabiyotning boshqa vakillari singari, Eshonqul ham hayot va o'lim, jamiyat va shaxs, borliq va yo'qlik masalalarini o'ziga xos tarzda yoritadi. "Tobut" hikoyasi insonning o'zi, o'z jamiyati va taqdiri bilan olib boradigan ichki suhbat sifatida yodda qoladi.

Bunday asarlar adabiyotning faqatgina hikoya so'zlashdan iborat emasligini, balki inson tafakkurini chuqur mushohadaga yetaklovchi kuchga ega ekanligini yana bir bor tasdiqlaydi. Nazar Eshonqulning bu hikoyasi ham ana shunday ta'sirchan asarlardan biridir.

TANQIDIY NAZAR, TAHLILIY TAFAKKUR VA INNOVATION G'OYALAR

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR:

1. Eshonqul, N. (2007). Chorrahada qolgan odam. Toshkent: “Sharq” nashriyoti.
2. Karimov, A. (2013). O‘zbek adabiyotida modernistik oqimlar. Toshkent: “Fan” nashriyoti.
3. Kamyu, A. (1942). Begona (L'Étranger). Parij: Gallimard.
4. Kafka, F. (1915). Jarayon (Der Prozess). Berlin: Kurt Wolff Verlag.
5. Sharipova, N. (2020). O‘zbek modernistik nasrida ekzistensializmning ko‘rinishlari. Toshkent: “Universitet” nashriyoti.
6. Rahmonov, U. (2018). O‘zbek adabiyotida ramziy obrazlarning badiiy talqini. Toshkent: “Fan va texnologiya” nashriyoti.
7. Bekmurodov, I. (2019). “Nazar Eshonqul hikoyalarida psixologik tahlil va falsafiy motivlar”. Adabiyotshunoslik jurnali, №3, 45-57-betlar.
8. Jorayev, D. (2021). “O‘zbek hikoyachiligida modernizm: Nazar Eshonqul ijodi misolida”. Zamonaviy adabiyot tadqiqotlari, №2, 30-42-betlar.